

Kaupunkisuunnittelussa tarvitaan tietoa kaupunkilaisten aistikokemuksista

Liikkuminen on tärkeä osa kaupunkilaisten arkea. Kaupunkilaiset valitsevat arjessaan missä, miten ja kenen kanssa he liikkuvat. Nämä valinnat vaikuttavat siihen, miten he kokevat oman arkensa paikkoja ja miten he kiinnittyvät omaan asuinalueeseensa. Aistimukset ovat keskeinen osa tätä kokemusta ja niiden tutkiminen aistietnografisten menetelmien kuten kävelyhaastattelujen avulla tuottaa tietoa, jota kaupunkisuunnittelussa tulee hyödyntää nykyistä enemmän. Miellyttävät aistikokemukset lisäävät kaupunkilaisten hyvinvointia.

SUOSITUKSET

Tutkimustietoa kaupunkilaisten aistikokemuksista tulee tuottaa enemmän ja tietoa tulee ottaa huomioon entistä paremmin kaupunkisuunnittelussa

Aistietnografian menetelmät soveltuvat kaupunkisuunnittelun moniin vaiheisiin täydentäen muita osallistavia menetelmiä

Kokemusperäisen aistitiedon tallentamiseen ja tulkintaan tulee varata aikaa ja resursseja

Tulevaisuudessa kaupunkisuunnittelun prosesseihin on tarpeen ottaa mukaan kaupunkilaisten aistikokemusten kartoitus

KIRJOITTAJAT

Maija Mäki¹, Tiina Suopajarvi², Silja Laine¹, Päivi Leinonen¹, Sanna Lillbroända-Annala³, Jenni Rinne²
Turun yliopisto¹, Oulun yliopisto²,
Åbo Akademi³

AINEISTO JA METODI

Aistietnografiset kävelyhaastattelut ja tulevaisuustyöpaja

TEEMAT

arjen liikkuminen, kaupunkisuunnittelu, kaupunki ajallisena ja historiallisena kerrostumana, kaupungin materiaalisuus

HALUATKO TIETÄÄ...

...millaisia aistikokemuksia Turun Linnakaupunki tuottaa asukkailleen? **s. 2**

...miten uuden asuinalueen yhteisöllisyys rakentuu? **s. 3**

...miten aistikokemukset vaikuttavat mielikuviin asuinalueista? **s. 4**

...miten luonnonympäristöä ja ajan kerroksia aistitaan kaupungissa? **s. 5**

...miten arjen aistikokemuksia voi tutkia? **s. 5**

Ihminen on moniaistinen olento. Etnologisessa kaupunkitutkimuksessa yhtenä tutkimuskohteena voivat olla kaupungissa liikkuvien tai oleilevien ihmisten moniaistiset kokemukset. Arkisten aistimusten tutkiminen tuottaa tietoa siitä, miten ihmiset kokevat omaa asuinympäristöään sekä miten he kiinnittyvät ja kokevat kuuluvansa siihen. Rakenteilla oleva Turun Linnakaupunki tarjoaa hedelmällisen ympäristön pohtia, miten tietoa arkisista aistikokemuksista ja muistoista voi hyödyntää kaupunkisuunnittelussa. Aistikokemusten tutkiminen ja tutkimustulosten käyttö osana kaupunkisuunnittelua on uutta sekä Suomessa että muualla maailmassa. Aistietnografisen tutkimuksen keinoin voidaan ymmärtää kaupunkilaisten suhdetta heidän arjen ympäristöihinsä, niissä tapahtuviin muutoksiin ja ympäristöjen historiallisiin kerrostumiin entistä monipuolisemmin. Tutkimustuloksia hyödyntävällä suunnittelulla pystytään lisäämään kaupunkilaisten hyvinvointia.

Linnakaupunki tuottaa miellyttäviä ja epämiellyttäviä aistikokemuksia

Hyvinvoiva Linnakaupunki -hankkeessa tutkijat kävelivät alueella asuvien ja työskentelevien ihmisten kanssa heidän arkisia reittejään. Linnakaupunki tarkoittaa tutkimuksessamme Harppuunakorttelin, Herttuankulman ja Linnanfältin uusien asuinalueiden muodostamaa kokonaisuutta. Alueella asuvat ja työskentelevät ihmiset liikkuvat arjessaan paljon laajemmalla alueella, joten tekemissämme kävelyhaastatteluissa he suuntasivat myös esimerkiksi satamaan ja Linnanpuistoon. Suurin osa kävelyistä kiersi jokaisen Linnakaupungin asuinalueen, mikä johdatti ihmiset aistimaan ja pohtimaan alueiden eroja liittyen esimerkiksi niiden valoisuuteen ja näkymiin, kaupunkiluontoon sekä rakennusmateriaalien pintoihin ja väreihin. Alueita saatettiin myös arvioida ja arvottaa näiden aistikokemusten perusteella.

Herttuankulman koettiin kävelyiden aikana eli keväällä ja kesällä 2023 olevan hyvin kivinen. Moni osallistujista huomioi, miten alueen viereen rakennetut korkeat talot estivät valon pääsyn katutasolle. Kun aluetta aistittiin kävelyillä etupäässä kaduilta käsin, ei näkyvissä ollut juuri kasvillisuutta. Sen sijaan talojen julkisivujen tiiliverhoilu eri väreissä tuntui osallistujista lämpimältä ja luonnolliselta. Herttuankulma tarjosi myös miellyttävää yllätyksellisyyttä: esimerkiksi parkkihallin katolta löytyi oleskelualue ja sisäpihoilta paljastui vihreyttä.

Kuva 1. Herttuankulman kattoja. Kuva: Päivi Leinonen

Linnanfältti ja Harppuunakortteli herättivät enimmäkseen myönteisiä aistihavaintoja. Ihmisläheinen mittakaava, talojen maltillinen kolmen tai neljän kerroksen korkeus, talojen sijoittelu sekä pihat ja autoteistä erotetut jalankulkuväylät tekivät niistä rauhallisia ja valoisia paikkoja. Alueiden keltainen ja punainen tai pastellinsävyinen värimaailma miellytti osallistujia. Nämä ominaisuudet toivat asukkaiden mieleen “ruotsalaisen” suunnittelun.

Uuden asuinalueen yhteisöllisyys rakentuu hitaasti

Kävelyhaastatteluiden perusteella miellyttävänä aistiympäristönä koetuissa paikoissa on vain vähän ihmisiä. Tämä viestii uuden asuinalueen yhteisöllisyyden hitaasta rakentumisesta. Linnanfältin asukkaat kertoivat pitävänsä siitä, että alueella on mahdollista istuskella penkeillä ja viettää aikaa pihalla naapureiden kanssa, vaikka he eivät itse olisi käyttäneet näitä mahdollisuuksia. Eräs Harppuunakorttelin asukas puolestaan kertoi käyttävänsä taloyhtiönsä grillauspaikkaa naapureiden sijaan ystäviensä kanssa. Harppuunakorttelin viljelylaatikot olivat aktiivisessa käytössä, kuten myös paikan liikuntavälineet. Ulkopuolisia ei pihalle kuitenkaan haluta. Linnakaupungissa julkisen ja yksityisen raja herättää kysymyksiä: osallistajat pohtivat, uskaltaako Harppuunakorttelin pihalle mennä ja kenelle Herttuankulman parkkihallin kattoterassi on tarkoitettu.

Suunnittelussa ei riitä, että tarjotaan yhteisöllisyyttä mahdollistavia materiaalisia elementtejä. Suunniteluun tarvitaan alkumetreiltä saakka kokemustietoa siitä, millaisissa paikoissa ja kenen kanssa asukkaat mieluiten aikaansa viettävät. Kiireinen arki ei aina mahdollista yhteisten oleskelualueiden hyödyntämistä, mutta osalle asukkaista riittää mielikuvat niiden käytöstä. Tutkimuksemme tärkeinä näyttäytyivät oman asuinkorttelin ulkopuolella olevat ulkoilumahdollisuudet ja itse löydetyt reitit.

Kuva 2. Harppuunakortteli. Kuva: Päivi Leinonen

Epäaitouden aistiminen tuottaa kriittisiä mielikuvia asuinalueesta

Linnakaupungissa on käytetty uudenlaisia värejä ja pintamateriaaleja. Osassa nämä valinnat herättivät kokemuksen epäaitoudesta. Yksi tällainen paikka oli Harppuunakorttelin kansipiha, jossa oli paljon istutuksia, mutta betonin päällä myös muovirouhepintoja. Parkkihallien päälle rakennetuilla kansipihoilla ei kasva vanhoja puita, vaan viherympäristö on selkeästi suunniteltua, ja tässä tapauksessa vastaistutettua. Kesäisin piha on kuuma ja kuiva, ja kasvit tarvitsevat jatkuvaa kastelua. Tutkimukseen osallistuneet arvostivat kansipihoilla etenkin heinien kaltaisia viheristutuksia, jotka muistuttivat meren läheisyydestä.

Epäaitouden tunne on epämääräisyydessään kiinnostava kokemus, sillä se kertoo ihmisen biologisuudesta – siitä, miten me koemme paikkoja ruumiillisesti. Aina emme edes pysty kertomaan, mistä kokemamme aistimus johtuu. Epäaitouden kokemus on hyvin yksilöllistä, mutta sen havainnointi kaupunkitilassa on olennaista, kun pyritään parantamaan kaupunkilaisten hyvinvointin kokemusta. Epäaitouden kokemus ei välttämättä kiinnitä ihmisiä paikkoihin, vaan se voi vieraannuttaa kokijaa ympäristöstään.

Junaradan varren “villi” aistiympäristö miellyttää asukkaita

Yksi tutkimuksemme kiinnostavimmista paikoista on Linnakaupungin läpi kulkeva, satamaan johdettava rautatien varsi. Suurin osa tutkimuksemme osallistujista kävelee arjessaan siellä kulkevia polkuja pitkin tai ylittää sen epävirallisista ylityspaikoista. Kesällä paikka erottuu juuri aistimaailmaltaan muusta ympäristöstä: siellä on niin hiljaista, että voi kuulla linnunlaulua; siellä on puita, jotka suojaavat auringolta, tuoksuvia kukkia ja kasveja, sekä pehmeää sora- ja hiekkapintaa jalkojen alla. Lisäksi rata kulkee keskellä rakennettua ympäristöä kuten asuintaloja, jotka yhdessä puiden kanssa muodostavat radanvarteen tuulelta suojaisen kujan. Moni arvostaa paikan villejä pusikoita, koska ne tarjoavat hyvän elinympäristön luonnonvaraisille eläimille, kuten hyönteisille, mutta myös tärkeän ympäristön koirille.

Kuva 3. Junaradan varressa. Kuva: Päivi Leinonen

Radanvarren merkitys yllätti sekä kaupunkisuunnittelijat ja -kehittäjät että meidät tutkijat. Kun aluetta tarkastelee kartalta, voisi asuinalueen läpi kulkevan junaradan kuvitella hankaloittavan asukkaiden elämää. Kävelemällä ihmisten kanssa heidän arkisia reittejään ja kiinnittämällä huomiota erityisesti aistikokemuksiin avautuu heidän hyvinvointinsa kannalta ennalta-arvaamattomia merkityksiä, joita kaupunkisuunnittelulla voidaan tukea.

Ajan kerroksia voi aistia

Alueilla kävellessään osallistujat havainnoivat näkymiä, jotka avautuivat Turun linnan tai Turun energialaitoksen piipun suuntaan. Alueella on myös edelleen pienteollisuutta, vanhoja puutaloja ja punatiilestä rakennettuja halleja. Asukkaat arvostavat sitä, että alueen menneisyys on näkyvillä. Monet sataman ympäristössä asuvat ajattelevat teollisen menneisyyden kuuluvan alueelle ja tekevän siitä omaleimaisen ja kiinnostavan. "Raffius" ja joutomaat eivät häiritse, vaan ne hyväksytään ja niiden omalaatuisesta estetiikasta nautitaan.

Etenkin Herttuankulma on yhä selvästi keskeneräinen, rakentumassa oleva paikka. Tämän vuoksi he kokivat sen mukavaksi asuinpaikaksi. Nykyisistä epämiellyttävistä aistimuksista, kuten melusta huolimatta Herttuankulman asukkaat osasivat kuvitella miltä paikka tuntuu valmiina. Aistikokemusten etnografinen tutkimus tuokin esiin sen, miten hetkelliset kokemukset ovat aina yhteydessä menneisyyteen, mutta kaupungeissa usein myös tulevaisuuteen.

Tutkimuksemme mukaan kaupunkilaiset ovat taitavia "aistimaan" tulevaisuutta. Arkiliikunta rakentuvilla alueilla kannustaa tulevaisuuden kuvittelemiseen. Asukkaat pohtivat tulevaisuutta monista näkökulmista. Linnakaupunkiin odotetaan lisää palveluja: isompaa kauppaa, kahviloita ja kulttuuria, kuten tulevaa Historian ja tulevaisuuden museota. Joitakin huoliakin on: luoko esimerkiksi voimakas asuinrakentaminen rauhalliselle alueelle tulevaisuudessa levottomuutta? Myös junaradan tulevaisuus huolettaa: säilyykö radan tarjoama viherväylä myös tulevaisuudessa?

Linnakaupungin tutkimista tulisi jatkaa alueen yhä täydentyessä ja kehittyessä. Tutkimuksemme kesti kaksi vuotta, ja jo sinä aikana alueella tapahtui paljon muutoksia. Miltä Linnakaupunki tuntuu esimerkiksi viiden tai kymmenen vuoden päästä? Jatkossa osallistujien erilaisuutta tulisi painottaa, sillä meidän tutkimuksemme osallistujilla ei ollut esimerkiksi liikkumiseen ja aistimiseen liittyviä rajoitteita. Aistietnografista tutkimustapaa voi soveltaa monenlaisiin kaupunkiympäristöihin. Sen avulla voidaan luoda synteettinen kuva kaupungin kokemisesta, joka saa muotonsa kokijoiden, kaupunkiympäristön, arkkitehtuurin ja suunnittelun eri tasojen yhteisvaikutuksesta. Tutkimuksemme osoittaa, että aistietnografinen tutkimustapa tarjoaa uudenlaista tietoa kaupunkien kokemisesta kaupunkisuunnittelun ja -kehittämisen tarpeisiin.

Miten tavoittaa aistikokemuksia?

- Kävelyhaastattelut ja niiden taltiointi videoiden muotoon tuottaa laajan aineiston: varaa resursseja haastattelujen tekemiseen ja niiden analysointiin
- Kiinnitä huomiota asukkaiden tavoittamiseen: lumipalloeefekti käynnistyy, kun ensimmäiset henkilöt tavoitetaan ja saadaan mukaan tutkimukseen
- Asukkaiden aistikokemukset ovat ensisijaisia, mutta myös alueella työskentelevien näkemykset tuottavat uutta tietoa alueesta
- On hyvä saada kaupunkisuunnittelijat kävelemään omissa suunnittelukohteissaan; kävelyhaastattelut saattavat tuottaa heille yllättäviä oivalluksia

LUE LISÄÄ

Aula, Inkeri 2018: Aistikävely kaupunkimaisemaan – yhteisen tilan kokemus ja joutomaiden polut. *Elore* 25, 74–95. DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.72816>

Bamberg, Jarkko 2017: Kävelyhaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino, 256–269.

Leinonen, Päivi & Lillbroända-Annala, Sanna 2025: Walking with Ines. Walking, sensing and experiencing city transformation. *Ethnologia Fennica* 51(2), DOI: <https://doi.org/10.23991/ef.v51i2.141698>

Pink, Sarah 2015: *Doing sensory ethnography*. Sage.

Olsson, Pia, Rinne, Jenni & Suopajarvi, Tiina 2021: Kaupungin tuntu – Paikka moniaistisena kokemuksena. Teoksessa Tanja Vahtikari, Terhi Ainiala, Aura Kivilaakso, Pia Olsson & Panu Savolainen (toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Vastapaino, 31–59.

NÄIN TUTKIMUS TEHTIIN

Tutkimuksemme on tuottanut tietoa ihmisten aistikokemuksista etnografisten kävelyhaastatteluiden kautta. Kävelyssä osallistuja ja haastattelijat kulkevat osallistujan arkisia reittejä sekä pysähtyvät välillä havainnoimaan ja keskustelemaan tarkemmin osallistujalle tärkeistä, miellyttävistä tai epämiellyttävistä paikoista. Menetelmässä keskeistä on kulloisestakin paikasta esiin nousevat aistimukset, kuten äänten ja hajujen aistimukset tai niiden puuttuminen, visuaaliset aistimukset tai keholliset tuntemukset, kuten lämmön tai kylmyyden tuntemukset. Menetelmän taustalla on ajatus, että kiinnitymme paikkoihin ja tuotamme niistä tietoa paitsi kognitiivisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti, myös ruumiillisesti. Ruumiilliset kokemukset ovat tärkeässä osassa, kun paikkojen merkitykset ja mielikuvat rakentuvat.

Tallensimme kävelyt GoPro-videokameralla, joka kiinnitettiin osallistujan ylle puettuihin valjaisiin. Käytimme kuvauksessa laajakulmaa. Tutkimusaineistomme on siten ollut sekä haastatteluissa tallentunut puhe että kameraan tallentuneet näkymät ja äänet. Tärkeä osa aineistoamme ovat meidän tutkijoiden omat ruumiilliset havainnoinnit Linnakaupungissa. Olemme kulkeneet paikoissa, jotka ovat olleet tutkimuksemme osallistujille tärkeitä tai muuten kiinnostavia. Aistietnografisen aineiston analysoinnissa tutkijan aistikokemukset ovat tulkinnan apuna. Esimerkiksi se, miltä junaradan varressa kävely tuntuu tai miten pimeää Herttuankulman kujilla on, auttaa meitä ymmärtämään asukkaita, vaikka oma kokemuksemme voi olla toisenlainen.

Videot ovat aineistona laadullisesti hyvin informatiivisia. Kaupunkisuunnittelussa tällaisen aineiston analysointi voi olla aikataulullisesti haastavaa, mutta jo se, missä asukkaat liikkuvat, miten he käyttävät suunniteltuja ja suunnittelemttomia tiloja, tarjoaa tärkeää tietoa uusien alueiden suunnittelulle. Aistietnografinen tieto kertoo lisäksi siitä, millainen aistiympäristö asukkaita miellyttää ja siten lisää heidän hyvinvointiaan, turvallisuudentunnettaan ja asuinalueeseen kuulumisen tunnettaan.

Tutkimushankkeemme “Hyvinvoinnin suunniteltu, koettu ja aistittu sosio-materiaalisuus Turun Linnakaupungissa” on osa Turun kaupunkitutkimusohjelmaa ja sen rahoitti Länsi-Suomen Yleishyödyllinen Asuntosäätiö.

OTA YHTEYTTÄ

Maija Mäki, museologian yliopistonlehtori, Turun yliopisto, maiya.j.maki@utu.fi

Tiina Suopajarvi, kulttuuriantropologian yliopistonlehtori, Oulun yliopisto, tiina.suopajarvi@oulu.fi

Tutkimuskatsauksia-sarjassa

Julkaistaan tiiviisti Turun kaupunkitutkimusohjelmaan kuuluvien tutkimusten tuloksia. Kirjoittajat ovat tutkijoita.

TOIMITTAJA

Hanna Mattila, tutkimusjohtaja
hanna.mattila@turku.fi

JULKAISIJA

Turun kaupungin konsernihallinto
PL 355 (Yliopistonkatu 27a), 20101 Turku
turku.fi/tietoa-turusta/turun-kaupunkitutkimusohjelma